

АНТІН ЧЕРНЕЦЬКИЙ

Незаперечним здобутком історичної науки в сучасній суверенній Україні є повернення в аннали вітчизняної історії багатьох імен, “забутих” або й свідомо замовчуваних у радянський час. Однак цей процес ще далекий від свого завершення. Мабуть, ще не один десяток визначних постатей нашого минулого чекають на своїх дослідників. Серед них можна назвати й А. Чернецького (1887–1963) – одного з лідерів Української соціал-демократичної партії (УСДП), члена парламенту Західно-Української Народної Республіки – Української Національної Ради (УНРади), державного секретаря праці і суспільної опіки в уряді ЗУНР. Він був впливовим діячем робітничого, профспілкового і соціал-демократичного руху в Галичині та на Буковині першої половини ХХ ст., взяв активну участь у державотворчих процесах на західноукраїнських землях періоду Української революції 1917–1920 рр.

Громадсько-політична діяльність А. Чернецького не залишилась осторонь уваги дослідників. Окремі факти з його політичної біографії знаходимо вже в публікаціях сучасників, товаришів по партії. Оцінку діяльності “молодого” крила УСДП, до якого належав А. Чернецький, дала в своїх працях польська дослідниця В. Найдус. Проте зроблено це загалом через призму позицій та підходів польської соціал-демократії, в контексті українсько-польських взаємин у робітничому і соціал-демократичному рухах Галичини на початку ХХ ст. Кілька розвідок, присвячених історії галицько-української соціал-демократії кінця ХІХ – першої половини ХХ ст., опублікували й автори цієї статті. Сам А. Чернецький змалював власний життєвий шлях у книзі спогадів, яка побачила світ у діаспорі, тривалий час залишаючись малодоступною для ширшого кола українських читачів, і порівняно недавно перевидана в Україні. Однак постать А. Чернецького фактично не була досі предметом спеціального і неупередженого наукового аналізу.

Народився Антін Чернецький 8 квітня 1887 р. у м. Бережанах на Тернопільщині в родині ремісника. У 1898 р. після закінчення

чотирикласної народної школи вступив до Бережанської гімназії. Роки навчання в гімназії стали вирішальними для формування світогляду і становлення особистості. Серед педагогів були такі колоритні постаті, як Степан Томашівський, Богдан Лепкий, а також колишній вчитель Івана Франка Микола Бачинський, у домі якого був склад соціалістичної літератури, що розповсюджувалася в місті. Разом з сином М. Бачинського – Володимиром, А. Чернецький, тоді ще гімназист, взяв участь у поширенні видань наддніпрянської Революційної української партії (РУП) та інших соціалістичних організацій. У 1899 р. А. Чернецький в числі інших товаришів по гімназії (Зенон Кузеля, Богдан Чайківський, Франц Коковський, Володимир Лотоцький та ін.) став членом таємного учнівського гуртка, названого дещо пізніше “Молодою Україною”, а з січня 1900 р. у Львові почав виходити однойменний часопис для молоді, редагований Володимиром Старосольським, Євгеном Косевичем та ін.

Редакція часопису підтримувала тісні зв'язки з гуртками на місцях. “Ми стали твердо на українській національній платформі. Проголошено політичне гасло: вільна самостійна Українська держава. Тут вже не могло бути жодних вагань”, – писав у своїх спогадах А. Чернецький. Ідеологія “Молодої України” характеризувалася поєднанням національно-державницьких, самостійницьких постулатів із соціалістичними ідеями. Найбільший вплив на юного А. Чернецького, за його власним визнанням, мали твори М. Драгоманова, І. Франка, М. Павлика, а також перші кроки практичної пропагандистської та організаційної роботи у селах Бережанщини, де члени “Молодої України” разом із старшими українськими діячами створювали читальні та “Січі”, виступали з доповідями, організували аматорські гуртки, театральні вистави. Крім того, вже у четвертому класі гімназії (1901–1902) А. Чернецький познайомився з творами К. Каутського, А. Бебеля, “Ерфуртською програмою” німецької соціал-демократії, що зумовило остаточну кристалізацію його соціалістичних поглядів.

Перші вибори до австрійського парламенту на основі загального права голосування у 1907 р. визначили подальшу політичну долю А. Чернецького. У ході виборчої кампанії він взяв активну участь

в агітації за кандидатів від УСДП, познайомився з провідними діячами партії, які приїжджали на Бережанщину для агітації і суттєво вплинули на його світогляд. Найбільше це стосувалося Левка Ганкевича, що був одним із лідерів “молодої” течії всередині партії – опозиції проти надмірної лояльності партійного керівництва щодо польської соціал-демократії. Сам А. Чернецький згадував про тодішні настрої “молодих” так: “Та в тому часі в самій нашій УСДПартії йшов фермент проти старшої генерації українських соціалістів, які надто були пов’язані з провідниками польських соціалістів та, помимо свого беззастережного українського патріотизму, далі трималися польської соціалістичної партії. Були це Микола Ганкевич, Семен Вітик, Теофіль Мелень та старий друкар Іван Возняк. Їхньою політикою були невдоволені молодші кадри партії, які змагали до незалежнення УСДП від польських соціалістів, щоб вони нам не накидали своєї політичної лінії, а трактували нас як рівних з рівними”.

З ініціативи львівських товаришів, передусім Л. Ганкевича, А. Чернецький остаточно вирішив присвятити себе праці серед робітництва в лавах української соціал-демократії, зокрема її “молодого” крила. Після виборів він взяв активну участь у створенні в Бережанах місцевого комітету УСДП, у 1908 р. перебрався до Львова, де до кінця 1909 р. працював службовцем у товаристві “Дністер”, а впродовж 1910–1911 рр. – у робітничій касі хворих та секретаріаті профспілкової організації залізничників, був редактором її газети “Залізничник”. З 1909 р. А. Чернецький незмінно належав до Екзекутивного комітету (ЕК) УСДП – вищого виконавчого органу партії у період між з’їздами. У складі ЕК, обраного на III з’їзді УСДП 14–15 березня 1909 р. у Львові, А. Чернецький обіймав посаду другого секретаря партії, відповідального насамперед за профспілковий рух, зв’язки з робітничими організаціями, а також з галицько-польською соціал-демократією.

Активізація українського соціал-демократичного руху, посилення його впливу в робітничому середовищі та, як наслідок, загострення конкурентної боротьби з польською соціал-демократією поглибили протиріччя всередині УСДП. “Старі” лідери і засновники партії, які працювали одночасно і в Польській

партії соціал-демократичної Галичини, і Сілезії (ППСД), займаючи керівні посади в обох партіях, прагнули зберегти статус-кво у взаєминах з польськими соціал-демократами. Натомість останні нерідко чинили активний опір розширенню впливів УСДП серед міського, промислового робітництва, намагалися зберегти свій цілковитий контроль над робітничими організаціями, до складу яких входила значна частина українських робітників.

“Молоді” відреагували на це низкою відверто критичних виступів у пресі. Найбільший резонанс викликали праця Ю. Бачинського “Взаємні відносини соціал-демократичних партій, української і польської, в Східній Галичині”, яка 1910 р. вийшла окремою брошурою, та стаття А. Чернецького “Становиско українського робітництва в галицьких фахових організаціях”, опублікована у спільному теоретичному органі наддніпрянської та галицької української соціал-демократії журналі “Наш голос” наприкінці 1911 р. У своїй статті Чернецький підкреслив, що сила профспілкового руху є основою політичної організації робітників, мірилом розвитку соціал-демократії. Однак у Галичині робітничі партії досі не спромоглися здобути належного впливу на профспілки, що спричинило вкрай слабкий розвиток профспілкового робітничого руху: лише 14% всіх промислових робітників у Галичині охоплені фаховими організаціями. Важливим чинником, що зумовив таке становище, став “цілком польський” характер багатонаціональних за складом галицьких профспілок. “Написи, друки, урядоване, фахова преса, ба навіть й агітація – все польське”, – писав А. Чернецький. Водночас значна частина українського пролетаріату, що походила з розореного селянства, мала сильні національні почуття і тому залишалася поза фаховими організаціями.

На думку автора статті, нерівноправні відносини між українськими і польськими соціал-демократами в кінцевому підсумку не лише послаблювали політичний рух робітництва, а й сповільнювали розвиток соціалізму в Східній Галичині. “Не хочемо розбивати одноцільности фахових організацій, стоїмо на становиску єдности фахових організацій, але домагаємося в них повного пошановання та заспокоєння наших національно-культурних домагань”, – підсумовував А. Чернецький. Він закликав до належного розв’язання суперечностей між УСДП і ППСД, що

могло б спричинити до зміцнення всього робітничого та соціал-демократичного руху в Галичині загалом. Тези і висновки автора базувалися на аналізі викладеного в статті значного конкретно-фактичного матеріалу, що стосувався чисельності, національного складу, структури та динаміки розвитку галицьких профспілок, їх преси, фінансової діяльності, міжнаціональних і міжпартійних відносин у профспілковому русі тощо.

Дискусія навколо тактики щодо ППСД на IV з'їзді УСДП в грудні 1911 р. призвела до розколу партії. А. Чернецький цілковито солідаризувався з позицією “молодих”. Як видно зі списків поіменного голосування, А. Чернецький підтримував внесену “молодими” резолюцію, що характеризувала відносини між українською і польською соціал-демократіями в Галичині як ненормальні, закидала ППСД прагнення монополізувати галицький робітничий рух, звинуватила її у створенні перешкод для розвитку української соціал-демократії. Після з'їзду “молоді” опублікували звернення “До українських робітників”, у якому наголошували, що їх фракція опирає свою діяльність “з одного боку, на самостійності українського робітничого руху, на повній його автономії, а з другого – на міжнародній солідарності”. Поряд з іншими “молодими” членами Екзекутиви УСДП (В. Левинським, П. Буняком, Ю. Бачинським, О. Безпалком, Р. Ярославичем, В. Темницьким та ін.) звернення підписав і Антін Чернецький.

Розкол зумовив тимчасовий занепад партійного життя в УСДП. А. Чернецький невдовзі після розколу переїхав до Чернівців, де понад два роки присвятив праці у буковинській організації УСДП. У Чернівцях він мешкав до кінця жовтня 1914 р.

Перша світова війна, що почалася в серпні 1914 р., на якийсь час перервала нормальне громадсько-політичне життя в Галичині і на Буковині. Діяльність УСДП на терені краю, який став безпосередньою ареною бойових дій, фактично призупинилася. З наближенням фронту А. Чернецький, як і багато інших його соратників по партії, виїхав до Відня. Період перебування в еміграції залишив помітний слід у житті Чернецького. Там він отримав нагоду для знайомства і спілкування з багатьма визначними діячами соціал-демократії – австрійцями, чехами, поляками, румунами, підтримував тісні зв'язки з віденським товариством

українських робітників “Поступ”, допомагав своїм колегам по партії, які працювали під егідою Союзу визволення України (СВУ), встановлювати контакти з наддніпрянськими українцями в австрійських таборах для полонених. Пізніше А. Чернецький писав про ті роки так: “Я мав нагоду багато дечого передумати і навчитися. Щоб мати вплив і голос у політиці – як українській, так і міжнародній соціалістичній, для мене стало ясно, що треба за всяку ціну важкою систематичною працею створити й розбудувати міцну українську робітничу й соціалістичну організацію. Тому я завжди старався перебувати серед робітників і працювати для них”.

Не змогла стати на заваді цій праці і важка недуга. У червні 1917 р. внаслідок туберкульозу коліна А. Чернецькому ампутували праву ногу. Тоді ж у лікарні він дістав звістку про смерть матері, що погіршило стан здоров'я. Однак, незважаючи на всі удари долі, він, як тільки з'явилася можливість, повернувся до активної партійно-політичної роботи. 23 червня 1918 р. у Львові відбулася конференція УСДП, головним завданням якої стало відновлення партійної діяльності в краї, зруйнованому війною. Конференція обрала Тимчасовий організаційний комітет партії, до складу якого А. Чернецький увійшов як секретар. Наступного дня у Львові на конференції українських залізничників Галичини і Буковини А. Чернецького було обрано секретарем автономної української професійної групи в складі загальноавстрійської профспілки залізничників. У липні 1918 р. відновилося видання у Львові газети “Залізничник” під редакцією А. Чернецького, перший номер якого вийшов у світ 25 липня, а останній, п'ятий, 1 листопада 1918 р. Значною мірою стараннями Чернецького у партійній роботі серед залізничників спостерігалися помітні зрушення: станом на вересень того ж року в профспілковій організації вдалося згуртувати понад 4 тис. українських залізничників у 12 населених пунктах краю.

А. Чернецький взяв активну участь у боротьбі за проголошення на уламках Австро-Угорщини Західноукраїнської держави. Він увійшов до складу семи діячів УСДП, делегованих партією до УНРади, що виконувала функції політичного представництва українського народу в Австро-Угорщині (крім А. Чернецького, М. Ганкевича, О. Крупи з Галичини, до УНРади увійшли Г. Андріяшук, О. Безпалко

і В. Сороневич з Буковини та як парламентський посол С. Вітик). На першому засіданні УНРади в ніч з 18 на 19 жовтня 1918 р. соціал-демократи виступили за беззастережне негайне об'єднання українських земель Австро-Угорщини з Наддніпрянською Україною. Однак більшість в УНРаді, в основному націонал-демократи і радикали, проголосували за створення Української держави у складі імперії. Це рішення мотивувалося міжнародними обставинами, зокрема підтримкою США права народів Австро-Угорщини на самовизначення. “Проти нас була більшість, яка нас просто закричала, – згадував А. Чернецький про засідання з'їзду 19 жовтня, на якому було проголошено ухвалу УНРади. – Ми демонстративно вийшли зі зборів...”.

19 жовтня 1918 р. у Львові УСДП провела конференцію за участю діячів інших крайових партій і наддніпрянських українців. Учасники засідання вирішили заснувати “Комітет злуки західноукраїнських земель з УНР”. З метою проголошення злуки Західної України та Наддніпрянщини до Києва мала виїхати делегація з представників політичних партій. На конференції ухвалено інформувати про своє рішення соціал-демократію всього світу. А. Чернецький взяв участь у налагодженні зв'язків УСДП з наддніпрянськими діячами, які готували антигетьманське повстання. У спогадах він писав, що мав “через залізничників” стосунки з майбутнім членом Директорії В. Винниченком, який “дав галичанам вказівки проголосити злуку з УНР”.

Незважаючи на опозицію керівництву УНРади, А. Чернецький не переставав підтримувати зв'язки “... з Українським військовим комітетом та з різними українськими організаціями”. Він брав безпосередню участь в організації першолистопадового збройного повстання у Львові. За дорученням Д. Вітовського, 1 і 2 листопада 1918 р. був у секретаріаті залізничників, координував захоплення залізничного вокзалу Львова. “Тої ночі (з 31 жовтня на 1 листопада – *О.Ж., І.Р.*) прийшов до мене, до секретаріату залізничників, Левко Ганкевич, – згадував А. Чернецький. – Ми порадилися, що нам далі робити з Українською національною радою, і вирішили, що Левко Ганкевич від імені нашої партії складе в Національній раді заяву, що УСДП вертається до неї. Він це й виконав”. Отже, УСДП виявила пріоритет національної ідеї над соціальною, що

стало основою співпраці соціал-демократів з іншими українськими партіями і дало змогу здійснити Листопадову 1918 р. національно-демократичну революцію.

А. Чернецький, як і вся УСДП, виявив поступливість і вміння йти на компроміс у процесі формування органів державної влади. Він увійшов від УСДП як секретар праці і суспільної опіки до першого уряду Західно-Української Народної Республіки (ЗУНР) – Державного секретаріату на чолі з націонал-демократом К. Левицьким. Щоправда, початок польсько-української війни 1918–1919 р. унеможливив нормальне виконання адміністративних функцій: “... За три тижні перебування української влади у Львові під час вуличних боїв державні секретарі не могли виконувати завдань своїх міністерств, бо вся праця уряду була присвячена потребам війська”. Після окупації Львова поляками А. Чернецький був змушений переховуватися “від 22 листопада аж до другої половини лютого 1919 року”, побоюючись, що поляки зможуть його “вивезти до концентраційного табору в Домб’ю, як вивезли д-ра Охримовича, В. Старосольського та багато інших українців”.

Війна поділила УСДП на дві частини, одна з яких брала активну участь у державотворчих процесах на території ЗУНР зі столицею у Станиславові, а інша – діяла під польською окупаційною владою. А. Чернецький залишився у Львові разом з Левком і Миколою Ганкевичами, П. Буняком, І. Квасницею та ін. Поступово (“від Великодніх свят 1919 року”) він втягнувся до партійно-політичної роботи, що зосереджувалася навколо видавництва соціал-демократичної преси. А. Чернецький працював у редакції газети “Вперед”, що деякий час була єдиним українським часописом у Львові. Кошти на видавничу діяльність Л. Ганкевич отримав від наддніпрянських соціал-демократів і скористався особистими зв’язками, щоб “роздобути дозвіл видавати газету”. Польська влада чинила різні перешкоди видавничій діяльності УСДП. Газета “Вперед” постійно зазнавала “конфіскації, грошові кари, ревізії в редакційнім льокалі, арештування”, з 19 березня до 2 вересня 1919 р. її видання заборонили. На сторінках щоденної газети “Вперед”, тижневика для робітниць “Наша мета” (з лютого 1919 р.) і для селян “Земля і воля” (з грудня 1919 р.), газети “Професіональний

вістник” (з лютого 1920 р.) УСДП виступала захисником всього українського населення на окупованих землях.

Водночас соціал-демократи взяли активну участь у державотворчих процесах в ЗУНР. Партія підтримала Акт злуки ЗУНР та УНР в січні 1919 р. і у зв'язку з проголошенням об'єднання обох частин Української держави перейшла в опозицію до УНРади і Державного секретаріату Західної Області УНР, виступила за формування єдиного українського соціалістичного уряду. Впродовж 1919–1920 рр. есдеки підтримували діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР.

Наприкінці 1919 р. УСДП почала відновлювати організаційно-партійну роботу в Східній Галичині, що занепала в роки воєнного лихоліття та після польської окупації ЗУНР. За свідченням органів державної поліції, перший мітинг УСДП, присвячений проблемі української освіти, був скликаний 14 березня 1920 р. у Львові і зібрав близько півтисячі учасників. Доповідаючи на мітингу, А. Чернецький висловив протест проти переслідування українського шкільництва. 14 вересня 1921 р. він взяв участь у мітингу УСДП у Львові, що знову порушив проблеми україномовної освіти під польською владою. На думку А. Чернецького, що виступив з доповіддю, “справа освіти, здобуття знання для пролетаріату так само важна річ, як і боротьба за його домагання на економічному полі”. Враховуючи дискримінаційну політику польського уряду (для 27% українського населення у Львові – лише одна міська україномовна школа ім. М. Шашкевича), доповідач закликав до створення українських приватних шкіл: “Тільки освіта на рідній мові може бути справдішнім педагогічним засобом ширення знання між пролетарськими дітьми...”. На схилі віку А. Чернецький згадував: “Перше віче у Львові відбулося у справі української школи ім. Шашкевича і друге восени того ж року в “Народному домі” в справі українського шкільництва. Реферував проф. Мирон Кордуба і я. Тоді я увійшов до Головної управи “Рідної школи” (Українського педагогічного товариства – *О.Ж., І.Р.*)”. Отже, А. Чернецький брав активну участь в українському культурно-освітньому русі під польською владою. На засіданні 4 листопада 1920 р. його обрано головою Робітничої ради УСДП у Львові, що була найвпливовішою місцевою парторганізацією.

Особливу увагу А. Чернецький звернув на профспілкову діяльність. На першій професійній конференції українського робітництва 10 січня 1920 р. у Львові за участю 87 делегатів з дев'яти міст і сіл Галичини, у своїй доповіді про форми профспілкової організації А. Чернецький заявив, що досі робітники-українці перебували спільно з польським та єврейським пролетаріатом в єдиних профспілках, що мало негативні наслідки для розвитку українського робітничого руху, оскільки більшість пролетаріату в краї становили поляки, а це призводило до полонізації робітників української національності. По-перше, “таке поведення супроти українського робітництва в професійних організаціях... підтягло” УСДП “найбільш животне коріння, позбавило її пролетарського елемента, основи робітничої партії”; по-друге, це “відчужило українське робітництво від професійних організацій, кинуло його в буржуазні націоналістичні круги”. Вихід з цієї ситуації А. Чернецький вбачав у тому, щоб “в інтересі успішної класової боротьби українського пролетаріату... приступити до створення своїх власних професійних організацій”. Делегати підтримали пропозицію А. Чернецького, в одностайно прийнятій резолюції постановили: 1) “заснувати Головну професійну раду (ГПР) з представників усіх професій (серед її членів був А. Чернецький, а головою – П. Буняк – *О.Ж., І.Р.*); 2) приступити до створення “українських професійних організацій в поодиноких професіях зі своїми місцевими професійними радами”. Було прийнято рішення про видавництво української професійної преси. Впродовж лютого – червня 1920 р. вийшло шість номерів газети “Професійний вістник” – органу ГПР. Отже, УСДП на заклик А. Чернецького на початку 1920-х років почала засновувати самостійні профспілкові організації українського робітництва.

Створення автономних українських профспілок у рамках Класових професійних спілок (КПС) у Речі Посполитій поставив за мету грудневий з'їзд УСДП 1928 р. Центральний комітет (ЦК) УСДП на спільній нараді з Центральною комісією КПС 29 квітня 1929 р. у Львові визначив умови перебування українських робітників в автономних українських відділах у КПС (обрання Української професійної комісії, підпорядкованої Центральній комісії КПС, видання професійного органу на українській

мові та ін.). Однак, незважаючи на підтримку Польської партії соціалістичної (ППС), що мала суттєвий вплив на КПС, УСДП так і не спромоглася створити в професійних організаціях автономну українську структуру. Водночас не вдалося заснувати самостійні українські профспілки за класовою професійною ознакою. А. Чернецький писав, що від угоди ЦК УСДП з Центральною комісією КПС “в практиці не вийшло ... нічого. Серед польського робітництва, і то соціалістичного, закорінився глибоко примат тотальності Польської держави і нечуваний шовінізм”.

Що стосується ставлення до політики ППС, то позиція А. Чернецького у міжвоєнний період практично не змінювалася. Він критично ставився до пепесівського курсу в національному питанні. “УСДП запросила польських соціалістів на нараду, на яку явилися Щирек, Гершталъ і Левенгерц, – згадував А. Чернецький про події осені 1918 р. – З українців був я і Левко Ганкевич. Розійшлися ми з нічим”. УСДП підтримала проголошення української державності, тоді як ППС – політику анексії східногалицьких територій відновленою Польською державою. Взаємини УСДП і ППС загострилися в період польсько-української війни 1918–1919 рр. та в умовах невизначеності міжнародно-правового статусу Східної Галичини на початку 1920-х років. А. Чернецький вважав, що “до голосу в ППС прийшло нове покоління, виховане в польському патріотизмі легіонів Пілсудського, яке не розуміло українців і не визнавало їхніх державницьких прагнень”. На його думку, “ППС свідомо не допускала нашої партії, щоб вона поширювала свої впливи серед робітництва”. Однак у 1930-ті рр. намітилася тенденція до нормалізації стосунків між УСДП і ППС.

Рубіжною подією в діяльності УСДП стала конференція 27–28 березня 1920 р. у Львові, на якій партія вперше поставила вимогу створити “єдиний український соціалістичний фронт” у рамках “одноцільного революційно-соціалістичного фронту”. Виступаючи на конференції з доповіддю про партійну організацію і пресу, А. Чернецький наголосив, що УСДП “має тепер переводити в життя пролетарську соціалістичну політику”. Було прийнято резолюцію, яка закликала “всіх наших партійних товаришів, щоби станувши на чисто класовому, пролетарському

становищі, понехали всяку політичну коаліцію і кооперацію з несоціалістичними елементами...”. УСДП вирішила розірвати зв’язки з партіями національно-державницького табору, що підтримали діяльність уряду ЗУНР в екзилі. Соціал-демократи остаточно зневірилися в політиці еміграційних урядів ЗУНР і УНР. Щодо останнього, то УСДП підтримувала політичний курс уряду І. Мазепи на польсько-українське зближення, але виступила проти квітневої 1920 р. Варшавської угоди, за якою до Польщі відходили “території з більшістю українського населення за ціну увільнення кількох губерній Придніпрянщини від большевицької влади!” “Варшавський договір відбувся шляхом і способом, проти якого ми як соціал-демократи протестуємо”, – підкреслювалося у газеті УСДП.

Згідно з рішенням конференції, 30 березня А. Чернецький, П. Буняк, Л. Ганкевич і С. Пашкевич подали заяву про вихід з президії УНРади у Львові. А. Чернецький писав у спогадах, що “засідала ця Рада ще довго у Львові навіть за окупації Львова і Галичини Польщею і щойно значно пізніше уступила місце т.зв. Міжпартійній раді”. Збереглася заява А. Чернецького і товаришів “до президії Львівської делегації Української Національної Ради на руки президента д-ра Романа Перфецького у Львові”. У заяві говорилося: “Підписані члени УСДП повідомляють, що згідно з рішенням партійної конференції з дня 27 і 28 марта ц.р. складають мандати із членів президії УНР(ади) у Львові. Львів, дня 30 марта 1920 р.”. А. Чернецький вважав, що “соціалістична пролетарська політика не йде і не може піти в вирішуванню національної проблеми разом з буржуазією...”.

УСДП не взяла участі в першому міжпартійному з’їзді 3–4 червня 1921 р. у Львові. На з’їзді представники різних політичних партій підтримали ідею єдиного національного фронту західноукраїнських політичних сил, об’єднаних у Міжпартійну раду (за участю УНТП, УРП і УХСП). Підкреслюючи безперспективність орієнтації Міжпартійної ради на еміграційний уряд ЗУНР, УСДП вважала, що “після тяжких досвідів не хоче і не може піддаватися... ілюзіям на антантську “ідеалістичну поміч”. УСДП пішла шляхом пошуку нової політичної орієнтації.

Ідейно-політична криза в УСДП проявилася на партійній конференції 3–4 липня 1920 р. у Львові. У доповіді “Політична і

професіональна організація міського пролетаріату” А. Чернецький наголосив: “Сучасний момент – ... це час, в якому пролетаріат іде до рішучого бою з капіталістичним світом”. Доповідач закликав “усе клясово свідоме робітництво” до “відновлення та оснування місцевих робітничих і селянських рад УСДП...”. У цілому конференція УСДП не виробила чіткого політичного курсу, в партії намітилася розбіжність поглядів між керівництвом і низовими організаціями. УСДП обстоювала вузькокласовий підхід до будівництва незалежної соборної Української держави. “... Конференція висловлюється рішуче проти політичної кооперації з несоціалістичними та соціал-опортуністичними партіями та проти участі соціал-демократії в коаліційних кабінетах”, – підкреслювала “Резолюція в справі сучасного політичного положення”. Партія не підтримала діяльність жодного з тогочасних українських урядів – УНР, ЗУНР або радянської України.

На першотравневому мітингу 1920 р. у Львові А. Чернецький виступив з промовою, в якій обґрунтував політичну лінію УСДП. На його думку, “знесення приватної власності, це, проти чого буржуазія найбільше боронилася, ... стає нині у державному будівництві наріжним угольним каменем”. “Ми, українські соціал-демократи, підносимо домагання – самостійної, від нікого незалежної, суверенної, соціалістичної республіки на всіх землях нашого народу, – заявив під оплески присутніх А. Чернецький. – Понад кордони і державні границі уноситься наша ідея, повіває наш побідний Червоний Прапор”. А. Чернецький зачитав резолюцію, одностайно підтриману учасниками мітингу, в якій підкреслювалося: “... Конечною умовиною здійснення наших соціалістичних цілей та змагань є: вільна, самостійна, від нікого незалежна, суверенна, Українська соціалістична республіка”, що “має стати братнім союзником в сім’ї вільних, соціалістичних республік цілого світу”.

У статті “Соціалізм і патріотизм”, надрукованій в одноднівці “1 май!” у 1921 р., А. Чернецький писав, що “серед наших буржуазних кругів” була поширена думка, нібито “соціалізм – це неґація, заперечення національної ідеї, що соціалісти – це зрадники власного народу... З другої сторони, серед самих соціалістів є погляди, що нація – це тільки буржуазна видумка

на затемнення та відтягнення пролетаріату від його класової боротьби”. На переконання А. Чернецького, автори “Маніфесту Комуністичної партії” К. Маркс і Ф. Енгельс недооцінили значення так званих “неісторичних” народів, у тому числі й українців, що вийшли на історичну арену в період імперіалізму. А. Чернецький стверджував, що “скинення національної неволі вважається за частину визвольних змагань революційного пролетаріату, а своя власна національна держава, на якій пролетаріат має перевести своє соціалістичне діло, за етап до великої всесвітньої соціалістичної республіки, до інтернаціональної держави праці”. “Національне визволення, – робив висновок автор, – влекшить йому (пролетаріату – *О.Ж., І.Р.*) соціальну класову боротьбу у своїй державі, дасть ґрунт до переведення та здійснення соціалістичних завдань...”.

На сторінках газети “Вперед” А. Чернецький закликав до об’єднання соціалістичних партій різних народів в єдину організацію – Соціалістичний Інтернаціонал: “Один соціалістичний фронт, об’єднання всіх класово свідомих пролетарських соціалістичних елементів в одну боєву організацію – це категоричний імператив сучасної доби”. Іншим разом він писав: “Інтернаціональність, близьке споріднення пролетаріату з визвольною боротьбою всіх визискуваних цілого світа – це в очах всіх міщанських, буржуазних патріотів найбільший злочин, найтяжча національна зрада”. І далі висловив здивування: “Чому ж злочином, національною зрадою має бути для українського робітника те, що він для здобуття свого класового соціального визволення, для досягнення кращих умов своєї праці лучиться з пролетаріатом інших народів, який має ті самі класові цілі?”. Отже, А. Чернецький тісно пов’язував національне і соціальне питання у визвольній боротьбі українського робітництва, національну ідею намагався поєднати з марксистськими постулатами. Виступаючи на першій культурно-освітній конференції УСДП 5 червня 1921 р. у Львові, він переконував: “Соціалізм – це не тільки сама економічна доктрина, яка вичерпується на соціалізації средств продукції, але це новий світогляд, що криє в собі проблеми нової етики, філософії, мистецтва, словом, цілої культури”.

Внутрішньо-політична криза в партії початку 1920-х рр. була пов’язана з поразкою Української революції. На схилі літ

А. Чернецький у загальних рисах з'ясував причини невдачі національно-визвольних змагань: “Ми програли війну з Польщею і Москвою в рр. 1918–1921, бо нам бракувало власних сил встоятися проти двох ворогів нараз, і не дістали потрібної моральної і матеріальної підтримки в світі”. І далі з боєм писав: “Бракувало нам власних сил, бо в переважаючій більшості ми були селянською масою. Міста – нерв політики, економіки й культури були російські або польські. (...) Ми були неповною нацією. Це й відбилося на тому, що світ нас не розумів і не підтримав нас у наших змаганнях за нашу державну незалежність”.

Цю думку А. Чернецький висловлював в останні роки свого життя. Однак на початку 1920-х років йому, як і взагалі проводу УСДП, здавалося, що основою незалежної соборної української державності в найближчій перспективі стане радянська Україна. Радянофільські ілюзії породжувала тимчасова лібералізація партійно-тоталітарної системи, й особливо політика “українізації”, що стала привабливим контрастом до нищення українства в Польщі. “...Поборювана нашими націоналістами радянська Україна створила справді реальні основи будучини самостійної України створенням та українізацією шкільництва на великих просторах українських земель”, – писав А. Чернецький у газеті “Вперед”. Соціал-демократи вважали, що “здана на свої власні сили, забута світом”, Україна “не могла далі себе винищувати повстаннями, збройною боротьбою, ... і тому мусила шукати якогось “модус вівенді” з більшовиками, щоб могли далі існувати”. На прорадянські позиції у 1920-х роках стали відомі українські діячі М. Грушевський, В. Винниченко, Є. Петрушевич та ін. “Члени нашої партії вірили, – згадував А. Чернецький, – що нам, соціялістам, можна буде домовитися з московськими більшовиками, коли не пощастило домовитися з польськими соціалістами...”. Витоки прорадянської орієнтації він вбачав у тому, що “галицькі соціал-демократи не знали психіки московських більшовиків. Ми, що вивчали соціалізм із західноєвропейських джерел, які зростали в масових демократичних соціалістичних партіях Заходу, не знали, що московський більшовизм під покришкою Маркса й комунізму поширює однопартійну диктатуру і старий месіанізм московського імперіалізму, ... думали, що московська шовіністична дурійка

проміне і що почуття дійсного пролетарського, соціалістичного інтернаціоналізму серед московських більшовиків таки в кінці візьме верх”.

На ґрунті ставлення до радянської влади, співвідношення національного і соціального у визвольній боротьбі намітилося розмежування поглядів у Головній управі УСДП. А. Чернецький разом з партійними товаришами, що становили ліве крило управи, в орієнтації на Радянську Україну схилилися до пріоритету соціально-класового над національним. На думку А. Чернецького, “і нація, і національна держава – це тільки форми, інструменти та етапи в суспільному життю та організації людства”, що “самі по собі не є ціллю...”. Він поклав “в основу всіх своїх змагань, а тим самим і національних” визволення трудящих з-під “соціального ярма”. “Недооцінювання ... соціального моменту мусить болючо мститися на самих спробах національного визволення, – писав А. Чернецький. – Адже невдачі Петлюри тільки тому потерпіли таке фіяско, що ... зв’язав він долю національного визволення України з політикою шляхетської та імперіялістичної Польщі, яка йшла врозріз з інтересами українських селянських мас...”. У свою чергу, Л. Ганкевич, П. Буняк та І. Квасниця, що входили до правого крила УСДП, відстоювали єдність національного і соціально-класового, ставилися до УСРР перш за все як до Української держави. І. Квасниця, зокрема, закликав до утворення “національної і пролетарської держави”.

Переломним моментом політичної еволюції УСДП стала партійна нарада 14–15 січня 1922 р. у Львові, в якій взяли участь члени Головної управи і делегати деяких місцевих парторганізацій. Виступаючи на нараді, А. Чернецький закликав до продовження “боротьби за самостійні професійні організації українського робітництва”, порушив справу “об’єднання українських соціалістичних партій”. Політична резолюція, одностайно прийнята на нараді, вперше офіційно поставила вимогу злуки західноукраїнських земель з радянською Україною і створення “об’єднаної, суверенної робітничо-селянської України”. Було сказано, що “одинокую реальною формою української державности під сучасний момент являється Українська Соціалістична Радянська Републіка..., яка може сповнити всі національні

і соціальні постуляти українських трудових мас”. Водночас говорилося, що сучасна УСРР не була “повним завершенням наших змагань і кличів...”.

Після січневої 1922 р. наради, яка, за свідченням поліції, виявила “розбіжність поглядів”, політична боротьба у проводі УСДП загострилася. У другій половині травня 1922 р. в Головній управі стався розкол. Постать А. Чернецького опинилася в епіцентрі партійних суперечок. 12 травня найвпливовіша львівська робітнича рада УСДП, яку очолював А. Чернецький, ухвалила резолюцію, що висловлювала невдоволення бездіяльністю керівництва: “Робітнича рада ... констатує, що Головна управа УСДП розбіжна в думках між собою і тому не може як слід працювати, ... партія розлітається, не належить до жодного Інтернаціоналу і тим самим працює без програми; ... пропонує з метою оздоровлення невідрадних відносин в партії скликати ще перед конференцією спільне засідання Головної управи УСДП, місцевої робітничої ради у Львові і всіх делегатів робітничих рад з провінції”. Цікаво, що приводом до розколу стали фінансові суперечки щодо трьох будинків у Львові по вул. Оссолінських (нині – вул. В. Стефаніка), які були власністю УСДП. На засіданні 17 травня 1922 р. Головну управу демонстративно покинув голова УСДП Л. Ганкевич і написав заяву про вихід з партії. Позицію Л. Ганкевича підтримали секретар УСДП І. Квасниця та П. Буняк, вийшовши з управи відповідно 25 і 29 травня. Новим головою УСДП 25 травня обрано І. Кушніра, а партійним секретарем – А. Чернецького. Отже, “лівіця” при підтримці партійних низів усунула діячів правого крила від проводу в УСДП.

Кризою в УСДП скористалася нелегальна Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ, з 1923 р. – Компартія Західної України (КПЗУ)). Діячі КПСГ-опозиційної, так звані “васильківці”, переважно молодь, для ведення легальної діяльності в 1921 р. почали проникати в соціал-демократичні організації, їх керівні структури. Комуністи вступали до “окремих громад УСДП у Львові і на провінції, а провід тішився, що партія “росте”, – писав радикал І. Макух. Нарада КПСГ у липні 1922 р. намітила заходи щодо відкритого опанування партії. А. Чернецький, як і інші діячі Головної управи УСДП, не вчинив належного опору

акції комуністів. Саме він очолював львівську робітничу раду УСДП, яку опанували комуністи в 1922 р. Про це, зокрема, чітко заявили у доповідній записці члени ЦК КПСГ Береза і Дрешер: “Робітнича рада опанована членами КПСГ, які і довели до розколу в управі УСДП”. Опанувавши осередки УСДП у Львові, комуністи могли, з одного боку, “натискати відповідним чином на провінцію”, а з другого – “паралізувати львівський ЦК УСДП та редакцію партійного органу”. Характерно, що А. Чернецький у спогадах нічого не писав про опанування УСДП комуністами і свою причетність до цієї акції.

Перехід УСДП на комуністичні позиції завершив VI партійний з’їзд 18 березня 1923 р. у Львові. А. Чернецький був серед 52 делегатів, присутніх на засіданні. На початку засідання з його ініціативи прийнято “Декларацію з’їзду УСДП про Східну Галичину”, в якій партія засудила рішення Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р., що визнало Східну Галичину невід’ємною частиною Польщі: “Незважаючи на всі ухвали капіталістичного імперіалізму, український пролетаріат нашої країни вважає себе одним цілим з пролетаріатом нашої матері Радянської Соціалістичної України і Союзу Радянських Соціалістичних Республік”. А. Чернецький виголосив на з’їзді доповідь з першого питання порядку денного “Звіт діяльності”. За його даними, в рядах УСДП перебувало 4200 осіб, партія мала осередки у 15 містах і 11 селах. Водночас існували культурно-освітні товариства УСДП “Воля” і “Бібліотека ім. І. Франка” та ряд парторганізацій, що “борються за своє існування з політичним режимом”. Доповідач вбачав недолік у діяльності УСДП: “Брак одної витичної, якою повинна би йти партія, не міняти час від часу свого ідейного обличчя і не ставати в різні часи по-різному до національного питання, а підходити до всього з марксистською класовою точкою погляду”.

Пізніше А. Чернецький виголосив промову про те, що перед УСДП, незважаючи на складні політичні умови, “відкриваються світлі горизонти для роботи і на селі”, бо “село пролетаризується на очах, і туди партія повинна звернути також свою увагу”. На його пропозицію було затверджено деякі зміни до статуту. Зокрема, партія заявила, що виступає захисником інтересів українських

трудящих мас не лише Галичини, а й Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя, тобто УСДП поширювала свою діяльність на всі українські землі під Польщею. У Статуті вказувалося, що УСДП буде “виразником волі класово свідомого робітництва і селянства, якого змаганням є дорогою класової боротьби ... построїти соціалістичний суспільний лад”. А. Чернецький був обраний до складу нової управи УСДП на чолі з О. Панасом, став першим секретарем, членом редколегії партійної газети “Земля і воля”. З’їзд майже одногосно (50 осіб “за” і лише 2 – “проти”) ухвалив комуністичні за змістом резолюції. Щоправда, нова управа виступила проти підпорядкування УСДП керівним органам КПСГ. Комуніст М. Теслюк згадував, що “голова управи УСДП Олександр Панас і його заступники та інші її члени фактично були проти того, щоб компартія здійснювала контроль ... за діями УСДП. На комуністів В. Попеля і Б. Кузьму, обраних з’їздом до Головної управи, а тим більше на мене, низового співробітника “Землі і волі”, вони дивилися як на чужих”. Радикал М. Стахів висловив думку, що лідери УСДП “були противні комуністам”, але “все-таки дали себе вибрати до нового ЦК партії”. Очевидно, це сталося під тиском знизу делегатів на з’їзді.

Після VI з’їзду УСДП розгорнула діяльність у комуністичному напрямку. Архівні джерела свідчать, що А. Чернецький відіграв важливу роль у новому керівництві УСДП. Виступаючи на першотравневому мітингу 1923 р. у Львові, він від імені УСДП, за свідченням поліції, закликав до “класової боротьби, спрямованої на знесення кордонів і побудову всесвітньої соціалістичної республіки”. А. Чернецький разом з комуністами Б. Кузьмою і В. Попелем як делегати Головної управи УСДП були присутні на нараді 9 послів соціалістичної фракції в Українському сеймовому клубі та 60 делегатів від соціалістичних груп, що відбулася 17 листопада 1923 р. у Луцьку. Учасники наради прийняли ухвалу про створення обласної організації УСДП Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя. По суті, УСДП в 1923 р. перетворилася в легальну прибудову Компартії, почала зміцнювати свої впливи в умовах кризи українського суспільно-політичного руху після березневої 1923 р. ухвали Ради послів.

Поліція розгорнула проти прокомуністичної УСДП масові репресії. У ніч з 14 на 15 жовтня 1923 р. заарештовано

А. Чернецького, С. Рудика, І. Калятинського і С. Волинця, що були, на думку поліції, найактивнішими діячами УСДП і надали партії на VI з'їзді “ворожий для Польської держави напрямок”. А. Чернецький писав у спогадах, що його вперше заарештовано в жовтні 1923 р. і він тиждень просидів з товаришами в ув'язненні. 30 січня 1924 р. поліція заборонила діяльність прокомуністичної УСДП. Було проведено понад 10 тисяч обшуків і 2 тисячі арештів, під виглядом ліквідації УСДП власті завдали суттєвого удару по українству. “30 січня 1924 року над ранок з'явилася у мене в хаті поліція, зробила ревізію, забрала деякі книжки, газети та рукописи і мене з собою, – згадував А. Чернецький. – У мене якраз тої ночі ночував Кузьма-Турянський з КПЗУ, що вийшов від мене з хати за півгодини перед приходом поліції”. А. Чернецький просидів в ув'язненні майже п'ять місяців.

“Вийшовши з польської тюрми при кінці червня 1924 року, я застав український робітничий рух цілковито розбитим”, – згадував А. Чернецький. Колишні лідери УСДП змогли відновити партію на старих, соціал-демократичних позиціях лише в грудні 1928 р. “...Але це було існування хіба формальне, – вважав А. Чернецький, – бо політичного впливу вона не мала і видатної ролі в політичному житті більше не грала”. Після заборони УСДП А. Чернецький, як і частина соціал-демократів, вступив до “Сельробу” – легальної політичної партії, діяльність якої спрямовувала КПЗУ. Про свою діяльність у “Сельробі” він писав у спогадах побіжно, стверджуючи, що вступив туди, щоб “впливи групи Вальницького (лідера ліворадикальної частини “Сельробу” – *О.Ж., І.Р.*) спаралізувати...”. Невдовзі А. Чернецький прийняв рішення вийти “з активної партійно-політичної боротьби та її групових, а часто й особистих інтриг...”. Однак він до кінця свого життя займався активною громадською діяльністю.

Деякий час А. Чернецький працював у професійній організації “Союз українських приватних урядовців Галичини” (“СУПРУГА”). “Це була поважна організація, яка мала кількасот членів, – згадував він. – Літом 1924 року на загальних зборах “СУПРУГА” обрано мене головою цієї профспілкової організації. На цьому становищі пробув я ... до кінця 1926 року”. У спогадах А. Чернецького багато місця займає аналіз власної профспілкової діяльності.

Залишивши профспілку “СУПРУГА”, він “цілковито віддався праці в Пенсійному інституті українських приватних службовців”. Після ліквідації Пенсійного інституту в 1929 р. А. Чернецький перейшов до “ЗУПУ (Заклад убезпечень працівникуф умислових) у Львові”. Він працював до осені 1931 р., коли вирішив залишити Львів і оселитися в с. Острів поблизу Тернополя.

“Приїхавши до села Острова, я був фізично й морально так вичерпаний, що відпочивав майже повних два роки, – згадував А. Чернецький. – Я займався тільки садом, квітами та своїм господарством, не цікавлячись світом та не читаючи навіть газет”. Перебуваючи на пенсії, він поволі втягнувся до громадської діяльності. 1933 р. А. Чернецький вступив до управи місцевого гуртка “Сільського господаря” і “Рідної школи” в Острові, а пізніше – до повітових управ цих товариств. Водночас брав участь в українському кооперативному русі, друкував статті з актуальних проблем національного життя українців під Польщею. Зокрема, А. Чернецький дав інтерв’ю газеті “Діло” щодо “нормалізації”. “Висліди “нормалізації” – мізерні, – писав він. – Польська сторона, ... саме польське громадянство, у своїй подавляючій більшості зрозуміла зміну тактики в українській політиці як ознаку нашого безсилля, а вслід за тим як капітуляцію з основних наших змагань”. Підкреслювалося, що “національне добро здобуває нація перш усього моральними вартостями внутрі свого власного національного організму...”. Публікація статті з політичної проблематики у впливовій щоденній газеті УНДО “Діло” свідчила про авторитет А. Чернецького серед галицького політикуму.

Початок Другої світової війни, крах Польщі і встановлення на Західній Україні більшовицького партійно-тоталітарного режиму у вересні 1939 р. серйозно вплинули на долю А. Чернецького. “Перед приходом більшовиків був я головою Надзірної ради кооперативи, – згадував він. – Мусив ним далі залишитися, бо інакше це був би саботаж.... Крім головства в кооперативі, став я ще й секретарем сільради в Острові”. Очевидно, А. Чернецький спочатку лояльно сприйняв радянську владу, хоча у спогадах відверто висловлював критичні оцінки діяльності більшовиків: “Канцелярщина в більшовиків – це чисте безголов’я. Такої бюрократичної писанини не знає жодна адміністрація на

світі... Господарювання більшовиків було безглузде, а притому демагогічне”. Напередодні радянсько-німецької війни 1941 р. А. Чернецький захворів, що стало причиною звільнення від обов’язків у сільраді та в кооперативі. Масові більшовицькі репресії не зачепили А. Чернецького, на відміну від партійних товаришів В. Старосольського, П. Буняка, І. Квасниці та ін.

У період німецько-фашистської окупації краю А. Чернецький працював в Окружному комітеті “для допомоги українському населенню. Цей Окружний комітет був філією Українського центрального комітету у Львові, згідно в Кракові”. Він став “керівником відділу Суспільної опіки”. Проживаючи майже постійно у Тернополі, А. Чернецький багато допомагав військовополоненим, бідним людям, які не мали засобів для виживання. Зокрема, на добровільні пожертвування, кошти від німецької адміністрації комітет, до якого він входив, надав щомісячну допомогу для понад 40 непрацевдатних, організував їдальню, де безкоштовно обідало майже 150 осіб і приблизно стільки ж отримували повноцінне харчування “за невелику оплату” тощо. Згодом А. Чернецький очолив Культурний відділ названого комітету, зайнявся розвитком українського театру. “Слава про тернопільський театр розійшлася далеко й поза Тернопіль”, – згадував він. – Зала була завжди переповнена, а білети попадали навіть на чорний ринок”. А. Чернецький робив усе можливе, щоб полегшити долю місцевого українського населення під німецькою окупацією, допомагав євреям, які страждали від фашизму. “Наша поміч була маленька, ми більшої не могли дати”, – скромно писав на схилі віку.

Відстоюючи соціалістичні переконання, А. Чернецький критично ставився до діяльності українських націоналістів. У додатку до спогадів він висловив своє бачення історії націоналістичного руху в Західній Україні “під час польської і гітлерівської окупації”. Автор вважав терористичні методи діяльності Організації українських націоналістів (ОУН) помилковими, був переконаний, що оунівці “всю вину за наші невдачі (поразку Української революції 1917–1921 рр. – *О.Ж., І.Р.*) зіпхали на старих політиків і на старчі політичні партії”, нібито “єдина ОУН та її вождь змусить народ до дисципліни й послуху, настрашить усіх ворогів і здобуде українську державу”.

Натомість А. Чернецький обстоював мирні, ненасильницькі засоби для досягнення своєї мети – побудови незалежної соборної Української соціалістичної держави. “Замість тягти нашу молодь до підпілля, – писав він, – треба було спільно з нашим старшим громадянством робити все, щоб ... приготувати якнайбільше кваліфікованих українських кадрів для розбудови нашого культурного й економічного життя, хоч би навіть в умовах чужої окупації, але у вірі, що їй рано чи пізно мусить прийти кінець”. Отже, А. Чернецький вважав за потрібне використовувати всі легальні можливості для скріплення національних сил під чужоземною окупацією.

А. Чернецький виступив проти саботажної акції ОУН у Галичині восени 1930 р., що стало для уряду приводом до широкомасштабної “пацифікації” (умиротворення) всього українського населення і мала підірвати опір польській окупації. “Великої шкоди з того польські пани не мали, бо скирти були застраховані від вогню..., – писав він. – Але ОУН акцію палення панських скирт провадила і її широко рекламувала”. Не менш критично автор висловився щодо Акту відновлення Української держави 30 червня 1941 р. “Люди слухали байдуже і з сумом того маніфесту, в якому говорили про “союзну армію великого Гітлера”..., – згадував про ці події в с. Острові. – З надій бандерівців, що Гітлер стане справді їхнім союзником..., нічого не вийшло”. Зрозуміло, що спогади А. Чернецького не позбавлені суб’єктивізму, існує широкий спектр оцінок Акта 30 червня 1941 р.

Напередодні вступу Червоної армії в Галичину влітку 1944 р. А. Чернецький вирішив емігрувати на Захід. Ситуація змінювалася настільки стрімко, що він був змушений терміново виїхати: “Не мав навіть другої сорочки. Не мав і грошей, бо їх лишив у течці.... Не бачив я і навіть не попрощався з жінкою”, котра якось “заявила, що ... не лишить своєї хворої 86-літньої мами. Я гірко заплакав. Що було робити?”. “За неповних два роки мого перебування під більшовиками я їх так пізнав, що другий раз не бажав з ними стрічатися!”, – писав він. А. Чернецький опинився поза межами рідного краю, спочатку у Словаччині, а потім в Австрії, Німеччині.

Довгий час А. Чернецький поневірявся по різних таборах для емігрантів, аж доки в 1951 р. не опинився у Швейцарії на

запрошення місцевої гуманітарної організації. Майже шість років проживав у сім'ї селянина в с. Еш поблизу Цюріха. Згодом, коли погіршився стан здоров'я, опинився у “пансіоні для старших” поблизу Цюріха. Незважаючи на складні умови перебування в еміграції, А. Чернецький не припиняв громадської діяльності, брав участь у соціалістичному русі. Так він став членом об'єднаної Української соціалістичної партії (УСП), до якої увійшли діячі західноукраїнських (УСДП, УСРП) і наддніпрянських (УСДРП, УПСР) партій соціалістичного спектру. Це об'єднання відбулося в 1950 р. на “загальній партійній соціалістичній конференції”. А. Чернецький підтримував зв'язки з відомими наддніпрянськими соціал-демократами П. Феденком, головою уряду УНР в 1919–1920 рр., І. Мазепою та ін.: “В Аугсбурзі (Німеччина – *О.Ж., І.Р.*) відбували ми партійні наради...”. Як гість взяв участь у з'їзді Швейцарської соціалістичної партії, привітав делегатів від імені Центрального комітету УСП. Як член соціалістичної партії А. Чернецький увійшов до УНРади в екзилі, що виникла в 1947 р. з метою консолідації всіх самостійницьких сил для відновлення незалежної Української держави з демократичним устроєм. Був “членом регламентної та правничої комісії, а в 1951 р. – заступником голови УНРади”.

Водночас А. Чернецький нерідко публікувався в еміграційній пресі, зокрема у часописах “Неділя”, “Наше життя”, “Вперед”, “Українські вісті”, органі УСП “Вільне слово” та ін.

А. Чернецький завершив писати спогади у листопаді 1962 р. на 76-му році життя далеко від рідної землі. “Оцінка (діяльності – *О.Ж., І.Р.*) належить уже не мені, а громаді й майбутнім поколінням”, – підсумував він. Помер 15 лютого 1963 р. від серцевого нападу, похований у Цюріху.

Література: Чернецький А. Давно проспівана пісня // Вільна Україна. – Журнал української визвольної думки. – Нью-Джерсі, 1959. – Ч. 22. – С. 62–64; Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: Нарис історії (1899–1918). – Київ, 2000; Жерноклеєв О., Райківський І. Лідери західноукраїнської соціал-демократії. Політичні біографії. – Київ, 2004.

Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський